

בגדי כהונה – דרשתו של רבי יצחק עראמה

מבקש אני להזמין אתכם לדרשה על פרשתנו, פרשת 'תצווה'. דרשה זו לא הוקלטה, אבל בידינו הרשימה שערך הדרשן. זאת הייתה דרשתו של פילוסוף גדול ופרשן נפלא, רבי יצחק עראמה (1420-1494, להלן רי"ע), מחבר 'עקידת יצחק' ביאורו המונומנטאלי לתורה. את דבריו (שער נ"א) הוא מקדים בהערה נפלאה. בניין המשכן, שהיה מבנה ארעי, בטרם הוקם המקדש, מעסיק אותנו עד היום, למרות שהנושא אינו אקטואלי כלל וכלל. למה? רי"ע עונה: "כי הנה כל מה שכתבנו מענייני המשכן והמנורה, הנה הוא מועיל אצלנו היום כביום המעשה". כיצד? רי"ע מביא דוגמה מפרשת משפטים (כג, ה): "כִּי תֵרָאֶה חֲמוֹר שֹׁנֵאֵף רֶבֶץ תַּחַת מִשְׁאֹו... עֹזֵב תַּעֲזֹב עִמּוֹ", אל תתעלם ממנו, עזור לו. ורי"ע מסביר: "כי כאשר ישכיל האדם שמצות טעינה אל השונא תהיה לעזור ולהועיל הנעזר, ולהרחיק האיבה מבין האנשים, ויטע בלבו מדה זו לקנין גמור, הנה כבר יתנהג באלו המידות השלמות בכל דבר שיבוא צורכו לפניו, ואף על פי שלא יזדמן לו חמור שונאו או שורו". האם אין אנו מסוגלים להבין שדיני החמור תקפים גם כשאנו רוכבים על מכוניות, בייחוד כאשר במצבים שונים רואים אנו אויב בנהג השני שעקף אותנו. "והקש על זה בכל המצות, כי הכוונה בכולן ללמד האנשים ולהרגילם אל הטוב והישר הראוי להיות בו תמיד". דברים אלה נכונים, לא רק במשפטים שבין אדם לרעהו, אלא גם במצוות שבין אדם למקום. בכל מצווה יש שני ממדים, בלשון עולם הישיבות המעשה והקיום, בלשונו של רי"ע עראמה, המעשה וההשכלה. ואכן, "אם מעשה הקרבנות בטלו, השכלתם לא בטלה". מכאן חשיבותו של הזיכרון המלווה את המצוות, "וכבר יקנה האדם בזכרונם לפניו תמיד [בזיכרון הקרבנות] ההכנע אל הא-ל יתעלה"... כמו שאמר דוד (תהלים נא, יט) "זָבַחִי אֶ-לֹהִים רוּחַ נְשָׁבָרָה". קורבן חטאת הנצחי הוא התשובה: "לֵב נְשָׁבֵר וְנִדְפָה אֶ-לֹהִים לֹא תִבְזֶה".

הבגדים של הכהן הגדול המתוארים בפרשה, הם גם הבגדים שלנו. הבגדים הם הצורה בה אנו מופיעים בפני האחרים, זוהי מעין תעודת זהות על חיצוניותנו אך בעצם גם במידת מה על פנימיותנו: "התחלת הכרת נפשותינו הנעלמות היא בפעולותיהן החיצוניות", אך יפה הדגיש רי"ע "התחלת". בין הבגדים שלנו, שני "חליפות בגדים" בגדי חול ובגדי שבת, "כן יש לכל בן-ברית לקבל עליו שני מיני מעשים, המידות האנושיות הנקראות בפי חז"ל הלכות דרך ארץ, כי הם בגדי חול אשר ישתמש בהם בדברי העולם. ועליהם מעשה המצוות הא-להיות, שהם בגדי שבת קדש וודאיים". ורי"ע מסביר לנו ששתי "חליפות" אלו הם תוכנו של נבואת ישעיהו (פרק נח): "פִּתְּחֵם חֲרָצִיּוֹת רִשְׁעֵם... פָּרֹס לְרַעֲב לֶחֶמָה וְעֲנִיִּים מְרוּדִים תִּבְיֹא בֵּית כִּי תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ וּמִבְּשָׁרְךָ לֹא תִתְעַלֵּם...". אלו הם בגדי החול. "אם תִּשְׁיֵב מִשְׁבֶּת רְגֶלְךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶיךָ בְּיוֹם קִדְּשִׁי וְקִרְאֶת לִשְׁבֶּת עֲנֵג...". אלו הם בגדי שבת. ואנו בימינו אנו, מותר לנו ללמוד מכך, שאנו זקוקים לא רק לחולצות לבנות של

השבת, אלא גם לבגדי חול בעשייה המעשית והמוסרית היומיומית, ואף לחליפה השלישית, שהיא גם חולין וגם קודש – בגדי צבא, על צבעיהם השונים.

מבלי להבין אולי את מלוא המשמעות של דבריו, הפנה אותנו רי"ע לחשוב על מילה מקראית נוספת המורה על בגדים: "וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בִד" (ויקרא ו, ג) וַיַּעַשׂ לוֹ אֶהוּד חֲרָב... וַיַּחְגֹּר אוֹתָהּ מִתַּחַת לְמִדּוֹ" (שופטים ג, טו). הקשר בין בגדים-מדים למידות מוסריות שקודם היה נראה אלגוריה פורחת באוויר מקבל עתה מעין עוגן לשוני. "וזה, כי מה שמצאנו ראינו כפי הלשונות שהקניינים המידותיים והמלבושים נקראים בשם אחד", מדים – מדות. אני מתאר לי שמי ששידך בין המדים המקראיים לבין המידות – דרכי התנהגות – לבין המידות, השיעורים בהם אנו מודדים כל דבר, וודאי בגדים. לפעמים הבגדים נקראים ממש 'מידות' ולא 'מדים' (תהילים קלג, ב): "כְּשֶׁמֶן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ... שֶׁיֵּרָד עַל פִּי מִדּוֹתָיו". השלב הבא של האסוציאציה יצרה את הקשר שבין מידות מוסריות לבין מדות-מידות. בקשר הזה השתמשו רבותינו במשנה במעין משחק לשוני משולש (ברכות ט, ה) "בְּכָל מֵאֲדָה: בְּכָל מִדָּה וּמִדָּה שֶׁהוּא מוֹדֵד לָךְ הָיִי מוֹדֵה לוֹ בְּמֵאֲדָה מֵאֲדָה". בפירושו לתורה (דברים ו, ה) חשף רש"י במפורש את הקשר בין המדידה לבין המידה כהתנהגות: "בְּכָל מֵאֲדָה בְּכָל מִדָּה וּמִדָּה שְׂמוּדָה לָךְ בֵּין בְּמִדָּה טוֹבָה בֵּין בְּמִדָּה פּוֹרַעֲנוּת". קשר זה קיבל תוקף משמעות לגבי האדם, כי המידות המוסריות אכן תלויות במדידה, כפי שמורה עיקרון המידה הבינונית, או דרך המלך. ועתה מצאנו את הדרך על שלוש תחנותיה: מידות-מדידות, מידות-התנהגות, מידות-מדים-בגדים.

ואולי למרות הכל, הקשר האלגורי אני אלא מקרה ולא יותר. רי"ע לא מתעלם משאלה זאת. לשומעיו יודעי הספרדית מזכיר רי"ע ש"בלע"ז נקראים שניהם אַבִּיטוּ"ס", *habitots*, מדות התנהגות הקנויות בהרגל, ומדים – גלימות הכמרים". הוא אף העלה השערה מעניינת "

ואחשוב ששאר הלשונות כן עשו", עובדה שעשויה להוכיח שהקשר הלשוני הזה אינו מקרי, "אינו בלי סיבה". האומנם? כשלעצמי יכול אני לאשר זאת בשפה האנגלית. המילה הזאת מציינת מידות שאדם קונה במשך חייו, מכאן המילה 'habituation' כלומר "להתרגל". מצד שני היא מציינת גלימה כמו בביטוי: *he wore the habit of a Franciscan*. אשמח אם קוראי מרבי הלשונות יאירו את עיני אם סברתו של רי"ע עראמה נכונה גם בשפות אחרות, לא לטיניות.

בגדי הכוהנים עליהם למדנו בפרשתנו חייבים להיות גם הבגדים שלנו. הלוא על כולנו נאמר "וַיֵּאָתֶם תְּהִי לִי מִמְּלֶכֶת כֹּהֲנִים" אלא שאנו עלולים, חלילה, ללבוש את בגדי הכהנים, ואף את בגדיו של הכהן הגדול, וללכלך אותם. על כך למדנו מפי הנביא זכריה (ג, א-י). הנביא רואה את יהושע הכהן הגדול "עֹלֵם לִפְנֵי מֶלֶאךָ יְדֻד וְהִשָּׁטָן עֹלֵם עַל יָמִינוֹ לְשָׁטָנוֹ... וַיְהוֹשֻׁעַ הָיָה לְבָשׁ בְּגָדִים צֹאִים". המלאך מצווה לאמור: "הִסִּירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעָלָיו, וַיֹּאמֶר אֵלָיו רֵאֵה הָעֵבֶרְתִּי מֵעָלָיו עֹנֶה וְהִלָּבַשׁ אֹתָהּ מַחְלָצוֹת", כלומר בגדי פאר, כברשימת ישעיהו (ג, כב). או אז מלבישים אותו בבגדי כהונה טהורים. הזדונות והשגגות

מהוות כתמים על הבגדים, והם מעידים על מעשינו. על כך נאמר (קהלת ט, ח) "בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְּגָדֶיךָ לְבָנִים - וְשִׁמְךָ עַל רֹאשְׁךָ אֶל יְחֹסֶר". כאן מזכיר לנו רי"ע את הערתו של רבן יוחנן בן זכאי על הפסוק (מדרש קהלת): "אם בבגדים לבנים הכתוב מדבר כמה בגדים לבנים יש להם לאומות העולם, ואם בשמנים טובים הכתוב מדבר כמה שמנים טובים יש לאומות העולם, הא אינו מדבר אלא במצות ומעשים טובים ובתורה". או בנוסח של בר קפרא ובנו: "בכל עת יהיו בגדיך לבנים מן העבירות ושמן על ראשך אל יחסר ממצות ומעשים טובים". על כל פנים, אוסיף אני, לא לחינם מדברים אנו על 'בגידה' ו'מעילה', כאשר אין אנו מרגישם את הכוונות הרעות המסתתרות מאחורי הבגדים.

ארשה לעצמי הערה אחרונה. נראה שמושג המידה שקוע במילה 'מדים'. קל לזכור את בעייתו של חייל המקבל את המדים כשהם גדולים מדי, או קטנים מדי. רי"ע רמז שזאת אחת מבעיות הדרשן, האם דבריו יהיו לפי מדותיהם של השומעים? לפעמים מצווה הדרשן כמשה: 'לך רד'. אני סקרן לדעת איך קיבל הקהל דרשה זאת. אנו שמענו אותה, ואני מקווה שלמדנו ממנה.